

“Bu kitap 2012 yılında başlayan ve halen devam etmekte olan bir ‘sözlü tarih’ çalışmasının ilk ürünü olarak hazırlanmıştır.”

Yayıncının ikinci baskıya önsözünde bu cümle yer alıyor.

Uzun soluklu olarak planlanan böyle bir sözlü tarih çalışmasına neden gerek duyulmuş?

Bunun cevabını da Önsöz’de okuyoruz.

Sözlü tarihin, kişiler kendilerini de anlattıkları için subjektif olacağı ama değerli bilgiler de içereceği belirtildikten sonra, bu subjektiviteye yönelik olarak şu saptama yapılıyor:

“Resmi ve merkezi bir tarih yazımıyla bu durumun önüne geçilebilirdi. Ancak böylece ortaya çıkacak ‘resmi tarih’ gerçeğin resmini bir dereceye kadar ortaya koyar, geçmişe dair kimi ortak hataların üstünü de örtebilirdi.”

Bunun ardından, “... kişisel tarih anlatılarının hareketin bütününe dair daha doğru ve gerçekçi bir tarih yazımına yol açacağı söylenebilir” deniliyor.

Ali Başpınar, M. Ali Yılmaz, Melih Pekdemir ve Ali Alfatlı ile söyleşileri içeren kitabın esasına itirazım da bu noktada şekilleniyor. (Ali Başpınar kitabın hazırlanması sürecinde hayatını kaybettiği için sorulara yer verilmeden anlatılarından seçme yapılmış. Bu durum İkinci Baskıya Önsöz’de belirtiliyor.)

Kitabı okuduğunuz zaman; resmi tarihin, değişik kişileri içeren sözlü bir tarih çalışmasıyla da yazılabileceğini görüyorsunuz. Tarihle Söyleşiler, Devrimci Yol’un resmi tarihidir. Hareketin ön planında bulunmuş değişik kişilerin anlatımlarının yer alması, bir tarihin resmi tarih olmaktan çıkmasına yetmiyor.

Önsöz’de, haklı olarak, resmi tarihin bazı ortak hataların üzerini örtebileceğinden söz ediliyor. Ne ki, resmi tarih olmamak iddiasındaki “tarihle söyleşiler”in de aynısını yaptığını görebiliyoruz.

Kitapta, Devrimci Yol’dan değişik insanların bugüne kadar tarihleriyle ilgili olarak yaptıkları açıklamalardan içerik olarak farklı bir şey yoktur. Kişiler aynı gerçeği değişik bakış açılarından anlatmışlar ve aynı yerde durmuşlardır.

Devrimci Yol, 12 Eylül 1980 öncesinin en büyük hareketidir. Devrimci hareketteki diğer örgütler gibi bu tarih büyük oranda 1974-1980 gibi altı yıllık kısa bir zamana sığmıştır.

DY’dan arkadaşlar bugüne kadar tarihlerini anlatırlarken sürekli olarak nasıl kiteselleştiklerini anlatırlar. Ne ki, bu tarihin bir bölümüdür. Doğrudur, dünya devrimci hareketinin tarihinde bu kadar kısa zamanda bu kadar hızlı kiteselleşen başka örnek bulmak zordur.

Burada durulur ve gerisi anlatılmaz.

Bu en büyük hareket, tıpkı oluştuğu gibi kısa bir sürede nasıl dağılmıştır?

Bununla ilgili soru var, ama cevap ilginçtir: “Bu konuyu aramızda konuşamıyoruz.”

Bu soruya da cevap aramayan bir tarih, resmi tarih olmanın sınırları dışına çıkamaz.

Bir başka soru daha var:

12 Eylül sonrasında devrimci hareketin önemli bir hapishaneler tarihi bulunuyor. Bütün hapishanelerde baskı ve işkence bulunmakla birlikte özellikle iki hapishane ön plana çıkmıştı:

Diyarbakır ve Mamak.

İki hapishanede de direnişler sergilendi.

DY'un merkez kadrosu Mamak'ta idi ve bu kadro zulme karşı direniş göstermek yerine, baskılara karşı sessiz kalmayı, emredileni uygulamayı tercih etti. Büyük oranda böyle davrandı...

Aynı cezaevinde direnenler de bulunuyordu.

Kişi olarak ben Mamak'ta kalmadım ama bu konu değişik siyasetlerden insanlar tarafından ve somut olarak o kadar yazıldı ki, yukarıdaki saptamam için "çok kişinin bildiği bir şey" denilebilir.

Soruları yönelten kişi bunun nedenini de soruyor.

Ve cevap bulunmuyor.

Anlaşılan bu konuyu da aralarında konuşamıyorlar.

Aslında "konuyu aramızda konuşamıyoruz" demek bile, "burada resmi tarih anlatıyoruz" demenin başka bir çeşididir. Sözlü tarihin amacı resmi tarihten çıkmak ise, önemli bir konunun ortak değerlendirmesinin yapılıp yapılmamış olması kişinin kendi saptamalarını hem de ayrıntılı olarak anlatmasını engellemez.

Yeterince örgütlenemedik, şöyle eksikliklerimiz vardı saptamaları doğrudur, ama pek de açıklayıcı değildir.

Kitapta yer alan üç kişinin (Ali Başpınar kitabın hazırlanma sürecinde vefat ettiği ve söyleşi tamamlanamadığı için saymıyorum) en açık konuşanı Ali Alfatlı... Onda bile açıklama bir noktada duruyor.

Ali Alfatlı Mamak'taki durum için "böyle davranılmaması gerektiğini" söylüyor, ama aynı kişinin ifadesinde Mamak'ta yaşanan büyük kopukluk da görülebiliyor. Bir hareketin önde gelen insanları nasıl birbirlerinden hem de kısa sürede bu kadar kopabiliyorlar?

Polis sorgusu ve cezaevi birbirinden farklı yerlerdir. İlkinde kişi tek başınadır, ikincisinde ise toplu bulunmaktadır. Birbirinden güç alabilir, bir kişinin yaptığı hata diğerlerinin çabasıyla örtülebilir.

Bunlar olmuyor. Bence bunun asıl nedeni aynı yerde bulunan kişiler arasında yaşanan büyük kopukluktur ve bu kopukluk büyük oranda cezaevi sonrasında da sürüyor.

Bunun nedeni hakkında kafa yormazsanız, DY'un tarihi hayli estik kalır.

Büyük bir hareketin tarihinin değerlendirilmesini yapmak istiyorsanız ya sosyoloji, sosyal psikoloji ve tarih konularında esaslı bir teorik birikiminiz olacak ve ek olarak da başka dillerdeki benzeri çalışmaları incelemiş olacaksınız ya da bu değerlendirme için en azından hareketin birkaç önemli kişinin açık tartışması gerekecek...

DY'un tarihine yönelik olarak bu ikincisi yapılamıyor.

Başka bir deyişle DY'un –eklemek gerek, devrimci hareketteki hemen bütün örgütlerin- resmi tarihi olamaz. Bunun için önde gelen birkaç kişinin anlaşıp bu tarihi yazabilmesi gerekir ki, herhangi bir harekette böyle birkaç önder bulabilmek mümkün değildir denilebilir.

Sonuçta ortaya neredeyse kaçınılmaz olarak "sözlü resmi tarih" çıkıyor.

Örgüt tarihi için çok önemli bazı sorulara cevap verilemiyor. Soruyu soran, cevap için ortak değerlendirme yapmanın gerekli olmadığı konusunda daha ısrarcı olabilirdi. Bu ısrar ne kadar yararlı olurdu, bilemiyorum. Görülen nokta, bir yere gelinip durulacaktı. Kişiler ortak değerlendirme yapamadıkları gibi, eksikli bile olsa kendi değerlendirmelerini de yapamıyorlar.

12 Eylül'ün travması aradan 34 yıl geçmiş olmasına rağmen sürüyor.

DY'un önde gelen kişileri haklı olarak Fatsa deneyinden söz ediyorlar.

Ama hepsi bu kadar mı?

O kitle nasıl kayboldu? Fatsa'da şimdi bırakın CHP'yi AKP nasıl açık farkla önde olabiliyor?

Fatsa davasındaki sanıkların yarısının itirafçı oldukları doğru mudur?

Doğruysa bunu nasıl açıklıyorsunuz?

Bu sorular sadece DY'a ait değil, başka örgütler için de hiç hoş olmayan sorular sorulabilir ve büyük bir kesim cevap vermeyecektir.

Gelecek yazıda konuyu başka bir yönden incelemeye çalışacağım...

